

Д-р ИЛИЈА А. ПРЖИЋ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ТЕМПАРАНА СЕКРЕТАРИЈАТ ОД РЕПУБЛИКА РЕПУБЛИКА
БЕОГРАД

Квалитетски бр. 370

Симболски бр. 378

УДК бр. 378.637(459.111) "1840/1940" (041)

инв. бр.

16066

ОСНИВАЊЕ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У СРБИЈИ

— ПОВОДОМ СТОГОДИШЊИЦЕ —

БЕОГРАД
1940

(Оштампано из Архива за правне и друштвене науке
за јули—август 1940).

ОСНИВАЊЕ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У СРБИЈИ

— ПОВОДОМ СТОГОДИШЊИЦЕ —

Питање више наставе у време Првог устанка у Србији, покренуто је веома рано. Први устанак протекао је сав у војевањима, и право затишје, прва година мира, 1808 година, у низу радова на унутрашњем уређењу земље, донела је и оснивање Велике школе. Чим је земља почела да се сређује осетила се већа потреба за писменим људима. Такви су људи до тога времена скоро искључиво прелазили из суседне Аустрије, где је било доста патриотски расположених Срба, готових да своје услуге ставе у службу устаника. Међутим, ускоро се појавила жеља и потреба да се и домаћи младићи образују и припреме тако да могу прихватити административну службу, која се све више развијала и добијала све већи значај. У таквим приликама, с јесени 1808, Иван Југовић основао је у Београду Велику школу, која је трајала све до пропасти Првог устанка, 1813 године. Два ученика те школе, Вук Стефановић Караџић и Лазар Арсенијевић-Баталака оставили су нам у својим списима доста података о тој школи,¹⁾ о њеним наставницима, ученицима и о настави у њој. Настава је трајала три године, и поред низа предмета који су имали да пруже ученицима енциклопедиско знање, слично данашњим гимназијама, на трећој години предавано је и Државно право, Међународно право и Начин суђења криминалног. Срећним случајем сачувана су предавања Државног права, која је држао Лазар Војиновић 1810 до 1811 године, тако да имамо приближну слику наставе на овој школи.²⁾ За кратког њеног трајања наставници су се често мењали, и како је школа престала пропашћу Првог устанка, њена историја сачињава само једну занимљиву епизоду Карађорђевог времена.

За разлику од Првог устанка, питање виших школа у Србији кнеза Милоша покренуто је доста касно. И у Милошевој Србији потребу за школованим људима подмиривали су поглавито Срби из Војводине, али је њихов положај у земљи био доста тежак. Кнез Милош, а за њим и остали истакнути чиновници, поступали су грубо

¹⁾ Вук Стеф. Караџић, *Правителствујушчи Совет Србски*, Беч 1860, стр. 81 и сл.; Лазар Арсенијевић—Баталака, *Историја Српског Устанка*, књига I, Београд 1899, стр. 385 и сл.; Андра Гавриловић, *Београдска Велика Школа 1808—1813*, Београд 1902.

²⁾ Гавриловић, *op. cit.*, стр. 49 и сл.; Раде Вл. Редовић, *Природно-правна теорија монархског апсолутизма у политичкој философији војвођанских Срба*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXIX (LVI), новембар 1939, стр. 418. — Рукопис *Наставленије права државног* налази се у Народној библиотеци у Београду, под бр. 248.

према школованим људима. Зазирући мало од просвећених људи, и потцењујући их, Кнез Милош је занемарио изграђивање просвете. Узалуд је Вук још 1820 године уверавао Кнеза о потреби отварања школа,³⁾ узалуд је исто чинио Димитрије Давидовић, узалуд су давали савете Милошу у том смислу многи странци, наши пријатељи,⁴⁾ просветно питање остајало је болна тачка Милошеве прве владе. Школе су се у прво време појављивале случајно: наиђе каква писмени човек, искупи децу било какве имућније породице било једне општине, и тако би постала школа. Држава се о њој није старала, већ су је издржавале породице, чија су се деца школовала, или општина, а каткада и црква. Тек од 1835 године почела је сама држава да отвара школе.⁵⁾ Тридесетих година, поред свег отпора кнеза Милоша, просветне прилике се полагано мењају. Поред отварања основних школа, још с јесени 1830 прелази у Србију Димитрије Исаиловић, тада сомборски професор, и отвара у Београду „вишу школу“. Њен први наставник био је сам Исаиловић, кога је годину дана касније заменио Атанасије Теодоровић. Под крај 1833 године ова се школа премешта у Крагујевац и добија своје право уређење. Године 1835 ова је школа проглашена гимназијом, а у лето 1836 завршила је у њој школовање прва генерација ђака, која је отпочела учење још 1830, кад је школа и основана.

Године 1838 у Србији је већ постојало Министарство просвете (Попечитељство Просвештенија), преко 50 основних (нормалних) школа, са једним директором основних школа, гимназија у Крагујевцу са четири разреда и три „главне школе правитељствене“ у Шапцу, Чачку и Зајечару; постојала је једна богословија (од 1836 год.) с три разреда, врло добро уређена, и најзад Државна штампарија, у којој је већ било штампано неколико књига, и у којој су од 1834 године штампане Новине србске. Већ 1832 године Вук Ст. Караџић, а 1837 и Јован Хаџић, предлагали су Кнезу Милошу да оснује и једну школу за више образовање, и да у ту сврху дозове неколико учених Срба из Војводине. 14 јуна 1838 год. „Попечитељ Просвештенија“ Стефан Стефановић-Тенка поднео је предлог Кнезу Милошу да се учење у гимназијама „место досадањи четири на шест година продужи“, а два дана касније, 16 јуна, поднет је Кнезу нов предлог „да се место укинуте Војне школе, досадашња Гимназија на степен Лицеума возвиси.“ Кнез је одредио једну комисију, коју су сачињавали „директор казначејства, полковник Павле Станишић, војени шеф подполковник Илија Х. Милутиновић⁶⁾ и придворни секретар Паун Јанковић,⁷⁾ која је са Попечитељем Просвештенија имала да претресе питање оснивања Лицеја, и 19 јуна 1839 писмом Попечитељу Просвештенија В.№ 1851 Кнез

³⁾ Вукота преписка II, стр. 654.

⁴⁾ Леополд Ранке писао је у томе смислу још 1829 године. В. Србија и Турска у 19 веку, Београд 1892, стр. 234.

⁵⁾ Милан М. Николић, Крагујевачка гимназија 1833—1933. Крагујевац, 1934, стр. 27.

⁷⁾ Илија Гарашанин.

извештава о своје „намеренију Гимназију нашу на степен Лицеума возвисити“ и даје налог министру да набави „једно способно лице, које ће најстарији професор, а у исто време и Директор Лицеума бити“, као и „једног инципира“, који ће „при Лицеуму потребан бити и... у једно време с прочим професорима у званије своје професорско ступити моћи.“⁷⁾ Према овом Кнежевом налогу обратио се истога дана у име министра Димитрија Исаиловић, „член Попечитељства Просвештенија“ Јакову Гершићу директору карловачке гимназије и инжењеру Атанасију Николићу, позивајући прасг за директора а другог за професора Лицеума. Гершић је месец дана касније одговорио да не може прећи у Србију, извинивши се слабим здрављем, и у исто време препоручио нека друга лица за професоре.

18 септембра 1838 год. Попечитељ Просвештенија поднео је Кнезу предлог са распоредом предавања у Гимназији и Лицеју (П.№ 395), и Кнез је тај предлог одобрио. Предвиђено је да ће настава у Лицеју, „у коме ће се нарочито философическе и математическе науке с практичским земљемеријем (Инципијским хуџоџством) предавати,“ трајати две године, и да ће се предавати: „1. Све части Философије редом и постепено, 2. Всемирна Историја од почетка обширно, 3. Математика чиста, 4. Природно право, 5. Штатистика Европе, 6. Хуџоџество начертанија, 7. Немачки језик, у већој обширности и почетак Француског језика, 8. Толкованије Евангелија.“ У исто време предложено је да се те године отвори само „прва класа философически наука.“⁸⁾

Како је до почетка школске године остало мало времена, а позвани професори нису се одазвали позиву, постављени су за прве професоре Лицеја Петар Радовановић и Атанасије Теодоровић, ранији професори крагујевачке гимназије. Теодоровић је предавао философију и општу историју а Радовановић чисту математику, статистику (што је у ствари било географија) и немачки језик. Сам тога је Никола Алковић одређен да хонорарио предаје цртање. У току исте школске године Теодоровића је заменио Исидор Стојановић а Радовановића Константин Бранковић. Те прве године Лицеј је имао само једну собу за предавања, а био је смештен заједно са гимназијом „у негдашњем војеном шпитаљу на Лепеници“.⁹⁾ Идуће школске године 1839/40 Лицеј и Гимназија пресељени су у „ново на чаршији зданије, гостински конак названо“, испразњено услед преласка владе у Београд. Те године попуњен је нестанички кадар. Атанасије Николић, позаан још при оснивању Лицеума, дошао је у Крагујевац и примио предавања математику. Исидор Стојановић предавао је општу историју, Константин Бранковић философију и немачки језик, Антоније Арнот физику, Алексије Околски француски језик а протосинђел Гаврило Поповић био

⁷⁾ Државна Архива, Попечитељство Просвештенија — Кнез Попечитељу 19 јуна 1838 (П.№ 54).

⁸⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Попечитељ Кнезу 18 септ. 1838.

⁹⁾ Коста Бранковић, Развизах Велике Школе. Гласник Српског ученог друштва. Књ. I (XVIII), Београд 1865, стр. 21.

је вероучитељ. 9 октобра 1839 год. „Намесничество Књажевског Достоинства са согласјем Совета“ прописало је уредбом поступак управљања Лицеумом, начин избора ректора, дало је упуства за администрацију и донело прве дисциплинске прописе за ученике.¹⁰⁾ За првог ректора Попечитељство је поставило Атанасија Николића. Крајем те школске године, услед повратка владе у Крагујевац, Лицеј је одвојен од гимназије и добио свој стан „у пређашњем војеном магацину до црквене порте.“ Ту је остао годину дана, до пресељења у Београд. Политички догађаји 1839 до 1842 године утицали су и на нову установу. Промене владоца, промене престонице, честе буње и немири, нису стварали повољну атмосферу за развој наше највише просветне установе. Ипак, било је неколико људи, професора Лицеја и виших чиновника Министарства просвете (Димитрије Исидоровић и Петар Радовановић), који су пожртвовано радили на напретку Лицеја.

Јула 1840 године завршила је другу годину философије прва класа ученика Лицеја, њих четрнаест на броју. 1 Августа 1840 године тадашњи Попечитељ Просвештенија Стефан Радичевић подноси Совету предлог да се за савршене ученике философије оснује још једна класа у којој ће се предавати правне науке.

„Поводом тим, што су ученици IIe класе Лицеума нашег теченије школско с концем месеца Јулија т. г. совершили, и што за сад никакви виши зведенија, у којима би у једногодишњем теченију правословне и полицајне науке свршили, најма, и што би за постиженије вознамерене цели зведенија вишег училишта у отечеству нашем најбоље и најсходније било, да за једну још годину дана исти ученици правословне науке од вешти професора подрпе и сврше, како би знања она, која су досад прибавили, утврдили, и приумножили, и како би тим начином за совершено добре и научене Отечества членове образовали се, — побуђено се налази Попечитељство Просвештенија Високославном Совету представленије то учинити, да се још једна класа, у којој ће се за једну годину правословне (изузимајући отечествено право) и полицајне науке предавати, заведе, тако, да се ове науке на два определити се имајућа професора, који ће ји слушатељима предавати, поделе.“¹¹⁾ Истовремено, Попечитељство јавља, да је „објавленијем својим у нашим и Пештанским печатати се имајућим новинама конкурс (писмено притицање за речену катедру), отворило, и родољубиве, одабране и способне Србе, између који ће оно избор чинити, позвало,“ у нади да ће Савет одобрити овеј поступак, „сотим пре, што су изишавши младићи наши из IIe год. философије, и изумивши предавање у истој науке совершено сазрели, да још за једну годину јурјидическо-политическе науке изучавати могу.“

Савет је прихватио ову претставку на седници од 3 септембра 1840, и спровео је Кнезу, са предлогом да се поставе два професора са годишњом платом од по 700 талира.¹²⁾ Није било лако наћи ваљане професоре права, и штедљиви Савет показао се овом приликом дарезљив, предложивши за професоре права плату од 700 талира годишње, док су остали професори Лицеума имали плату од 600 талира.¹³⁾ Кнез Михаило сложио се са овим предлогом

¹⁰⁾ Зборник закона и уредба 30, стр. 263.

¹¹⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Попеч. Просвештенија Совету Б.Н. 1048 од 1 августа 1840.

¹²⁾ Држ. Арх. Д. Совет. — Совет Књазу № 707 од 3 септембра 1840.

¹³⁾ Гаврило Поповић, „Катихета и Ексхоратор“ имао је плату 400 талира, а Алексије Околси од 350 талира годишње. Сем тога ректорски додаток био је 100 талира годишње.

и указом В.Н. 1464 од 6 септембра 1840 одлучио „Представленије Попечитељства од 1 пр. мес. Б.Н. 1048 учињено Совету, да се још једна класа, у којој ће се ученицима IIe класе Лицеума нашег, свршившим теченије школско с концем месеца Јулија тек. год., за једну годину правословне и полицајне науке предавати, установи, одобривајући у согласију са Советом, решавам: да се гороречена класа заведе, и два професора, који ће ду вишеречене науке ученицима предавати поставе, којима ће сваком годишња плата од 700 талира бити.“¹⁴⁾

Конкурс расписан за професора права објављен је већ у Српским новинама од 3 августа 1840, са роком до краја августа исте године.¹⁵⁾ Конкурсом се за професора правословних наука позивало „лице, које је не само теоретически теченије јурјидическо с отменим успехом совершило, него које је практиеског искуства, које ће се обоје као и то, каквог је вероисповеданија, колико му је година, каквог је моралног поведенија, и где се до сад, и с чим занимао, достоверним од надлежни власти изданим свидетелствима потврдити морати, у струци јурјидическој притјажава.“

Независно од расписаног конкурса, Министарство просвете је већ имало једног кандидата за професора права. То је био Јован Раић, новосадски адвокат. Годину дана раније он је већ био кандидат за професора Лицеума. Наше Министарство обратило се било, марта 1839, Јовану Хаџићу, новосадском сенатору, да им препоручи једног професора, „за предавање философически наука у Лицеуму овдашњем.“ У свом писму од 26 Јула 1839 Хаџић препоручио Јована Раића, „који је науке философическе, математическе и јурјидическе изучио, цензуру Адвокацијалну положио, и сад као адвокат и почестни вице-фишкар у Новом Саду с практиком адвокацијалисма од неколико година занима се.“ Хаџић додаје: „ја се надам да би Лицеум овдашњи с њим добитак учинио, и да би он за предавање како философически, тако и физически, а и јурјидически наука заиста од свог дотадањег поданства, мотивишући одлуку тиме да се ова Уредба односи само на лица која се примају у политичку службу, „слѣдователно професори и учитељи вообште, дсктори, инцинири и разни художници да се без изтјавања одлу-

¹⁴⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Књез Попечитељству. Б.Н. 1233 од 7 септембра 1840.

¹⁵⁾ Новине Србске, № 31 од 3 августа 1840, стр. 256. Објавленије Попечитељства Просвештенија В.Н. 1047.

¹⁶⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Хаџић Стефану Стефановићу, писмо од 26 јула 1839 — (Б.Н. 933).

ста од поданства Правитељства њиног примају у службу.¹⁷⁾ Раићу је одређена плата од 600 талира годишње.¹⁸⁾ Крај свега тога Раић није прешао у Србију, а за професора физике постављен је Антоније Ариот. — Кад је 1840 год. одлучено да се отпочне са предавањима правних наука, Димитрије Исаиловић обратио се 22 јуна 1840 Раићу и питао га да ли би се он примио дужности професора права. 18 Јула Раић одговара Исаиловићу, и најпре се извињава што раније није дошао за професора физике, правдајући свој недолазак несигурним политичким приликама у Србији.¹⁹⁾ Прихватајући позив за професора права, Раић наглашава да би радије дошао у Србију тек кад се Лицеум премести у Београд, и исто тако помиње да му је плата одређена у 600 талира недољовна.²⁰⁾ На ово писмо одговорио је Раићу по налогу отсутног Дим. Исаиловића, а у име Попечитеља Стефана Радичевића Петар Радвановић, и позвао Раића да дође, стављајући му у изглед повећање плате. 8 октобра Раић је већ у Крагујевцу, и једном претставком извештава Министарство просвете, да се прима понуђеног му професорског звања, али у исто време тражи шестомесечно осуство да би уредио своје адвокатске послове у Новом Саду и спремио се за нову наставничку дужност.²¹⁾ У смислу овог Раићевог захтева Попечитељство је 10 октобра поднело предлог Кнезу да се Раићу, кога оно зна „за врстна, ревностна и отмено способна човека, и уверено будући, да се за предавање правословни наука у нашем Лицеуму боље и способније лице ни овде ни на оној страни (у Немачкој) наћи не може“, дозволи шестомесечно осуство. Како ће се Раић за то време припремати за своје професорско звање, Попечитељство оставља Кнезу да одлучи хоће ли Раић за то време примати плату, „или ће му се негли само као знак благонаклоности неке од стране Ваше Светлости и Правитељства Србског, у име путног трошка штогод из правитељствене касе определити.“²²⁾ Одговарајући на овај предлог Кнез саопштава Министарству „да Раић

¹⁷⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Наместничество књажеског достоинства Попечитељству, В.№ 707 од 7 августа 1839 (Б.№ 1111).

¹⁸⁾ *ibid*, Попечитељство Совету од 16 августа 1839; Совет Попечитељству № 1369 од 17 августа 1839 (Б.№ 1185).

¹⁹⁾ „... „Бојећи се да не би, као што обично бива, правда и науке, питао мице мира и поредка, у толиком немиру и раздору сиротне остале, њиног пак и среће рода равностни, ал' по несрећи досадним наметником и туђинцем потворени, бранитељ због исти своји родољубивог пожртвовања предметом руге и прогонства постоао; — морао сам донде, док не видим кад и каква ће крај тамошње размерице имати, прелазак мој у Србију одложити.“

²⁰⁾ „... „Да сам самац је би још одовуд, и то с овим истим пером наредно: да се од ти 600 тал. 400 на общеполовено цели употребе; јер сам ја у овом пункту приличан последоватељ Дюгена. Ал' је, као што знате, мука с оном половином нашом, која потребе и трошкове утростручава. И тако би веома тужино за мене било, кад би при сумнителном погледу на душевна, патриотска утешенија, поред знојног, и још тајног учитељства, које за свој задатак не само предавање, него и сочиненије нигда пре на истом језику суштествујући наука има, — или сиротовати, или сау надежду на прибављање подпора старости и нејака потомства изгубити морао.“

²¹⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Ј. Раић Попечитељству 8 октобра 1840 (Б.№ 1478).

²²⁾ *ibid*, Попечитељство Кнезу Б.№ 1490 од 10 октобра 1840.

потому, што још није ступио у дејствије звања њему поднешеног, није под обвезатељством спрема Правитељства Србског, и тако и без полученија дозвољенија од овог може повратити се кући својој, да дела своја у ред постави, нити Правитељство има право њему то забранити. На питање пак Попечитељства Просвештенија, хоће ли Раић и за време свог отсуствија плату уживати, или ће му се што у име путног трошка спределити, одговарам, да и за њега никакво изјатије из Уредбе, која у смотренију томе за све званичнике постоји, учинити не могу.“²³⁾ Попечитељство је Просвештенија у међузврмену, 13 октобра 1840, склопило са Раићем уговор, којим се он обавезује да ће по истеку шестомесечног осуства примити положај „професора правословни наука“, а Попечитељство му ујемчава звање које повлачи плату „од 700 комада талира или 4200 комада цванцика“. Овај уговор Попечитељство је поднело Кнезу,²⁴⁾ који га је одобрио својом одлуком В.№ 2009 од 15 новембра 1840.

На конкурс расписан за другу катедру правословних наука пријавила су се три кандидата: Димитрије Нешић из Вршца, Марко Маринковић, „земалски и судејски заступник из Карловца Сремских“ и Јован С. Поповић „заклети адвокат у Вршцу.“ Син вршачког пароха Петра Нешића, Димитрије Нешић је свршио права у Кечкомету, и у пријави навео да је две године провео на пракси код свога брата, конисторијалног фишкала при вршачкој епископској канцеларији. Поднео је и једну топлу препоруку вршачког епископа Јосифа Рајачића.²⁵⁾ Марко Маринковић учио је права на евангеличком лицеју у Пожуну (Братислави) и Шарош Патаку, и постао „цензурирани заступник“, а сем тога у Пешти је полагао испит из аустриског кривичног и грађанског права. Најзад, поднео је уверења да је као заступник радио код судова у Карловцима и Руми.²⁶⁾ Трећи кандидат је био Јован Стеријин Поповић, адвокат из Вршца и већ познати писац. У својој пријави он је навео да је „по окончанију низки, Граматикални и човечности Школа, како Филозофију, тако и Маџарска права с превосходним успехом саршио“²⁷⁾ и притом морално увек владање на углед давао,“ да је „к полученију

²³⁾ *ibid*, Кнезу Попечитељству В.№ 1975 од 1 новембра 1840 (Б.№ 1577 од 4 новембра 1840).

²⁴⁾ *ibid*, Попечитељство Кнезу Б.№ 1508 од 13 октобра 1840. — Кнезу Попечитељству В.№ 2009 од 15 новембра 1840 (Б.№ 1635 од 18 новембра 1840).

²⁵⁾ Нешић је у својој пријави навео да се бави књижевномешћу, и ано „цвеће моје радности због оскудности у мрежу чам“, и да је превео с латинског Корнелија Непота. — 1842 штампао је у Будиму књигу Стихотворенија, а објавио је и неке преводне. — Његова пријава на конкурс од 20 августа: Држ. Арх. Поп. Просв. Б.№ 1188 од 2 септембра 1840.

²⁶⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — пријава од 30 августа 1840 — Б.№ 1239 од 9 септембра 1840.

²⁷⁾ Ј. Ст. Поповић саршио је философију у Пешти, а права на Евангеличком лицеју у Кежмарку (сада Словачка) у години 1828/9. У дипломи, издатој 5 фебруара 1830 уписани су предмети које је учио и постигнути успех: „In Statistica praecipuum Europae provinciarum; jure Naturae Societatis civilis publico universali, et gentium; jure Hungariae, publico, privato, et criminali, in aliis, Canonico et ecclesiastico, atque Scientiis politicis Universis, Eminentiis. In Moribus: Clasis primae“. Диплому су потписали ректор Лицеја, професор философије Данијел Михаљин, и професор права Јохан Шнајдер.

Адвокатури за Маџарску, прописаној на то Цензури с похвалним успехом предстао“; „у смотренију практичког мога знања у кругу правословија довољно ће бити само ово навести обстојателство, да сам ја од године 1835 не само у Вршцу ово код грађанског, ово пак Конзисторијалног суда као заклето адвокат предстојао, и тому почти свеколико занимање посвећавао, но поводом близу Вршца положене милитарске границе, приватним трудом Аустријска такође права извинувши, при Милитарским устројеним Судовима парнице равнообразно водио.“ „Што се моји способности и умни качества иначе дотиче, то моја, чрез теченије 16 година како на Србском, тако и Латинском језику посредством печатње издана многостручна Сочиненија и умотвори далеко већа доказатељства дају, неголи би нужде имао друга о том сведочанства доводити.“ На завршетку своје пријаве, Ј. Ст. Поповић каже:

„Будући пак, да при необраћеном за седа у Србији Правословија пољу и с најбољшима својствима човек, при најлепшој вољи и ревности не може у стању бити до онога се достићи степена, да би и својој жељи подпуно удовлетворио, и ученицима у том виспрењејши успех прибавио, да би на тај начин лако, неблаговољеније или незадовољство искусивши, по смислу Високог Расписа, полученог звања лишио се; зато Високославном Попечителству Просвештенија не могу покорњејше необјаснити, да се касателног звања при овако скровеним обстојателствима иначе примити не би смео, разве року угледа и проба не на једну, но на две године од стране Високославног Попечителства одређену сушту. А будући су к достаточном испуњавању претрудног овог, и у никаковом виду раскрченог звања како многостручне књиге, тако и друга средства, која се тек знатнима трошкови прибавити дају, од неопходиме потребе и нужде: Високославно Попечителство Просвештенија покорњејше молим, да би из призеренија овог годишњу плату за касателно Правословија Професорство у 800 талира одредити, и на случај недостатка способни на ово Конкурентата, исто звањје мени милостиво даровати благоизвољило.“²⁹⁾

Два дана по пријему све пријаве, 4 септембра, Димитрије Исавловић извештава Ј. Ст. Поповића да га Министарство прими за професора са платом од 700 талира, и позива га да што скорије дође у Крагујевац, како би могао почети школски рад. Поповић је прешао у Србију крајем октобра или почетком новембра 1840 године,²⁹⁾ и 11 новембра Министарство под Б.Н. 1606 подноси Кнезу предлог да постави Поповића за „привременог правословни наука Професора при Лицеуму овдашњем“, „узевши у призерње како приложена њим свидетелства о похвалним качествама и способностима његовима, тако и немале заслуге, које је речени Поповић у књижевству Србском изданијем различни производа умни и полезни сочиненија по обштем признању наши књижевника себи набавио.“ Министарство моли Кнеза да Половића што пре потврди на речено звање „будући да је Поповић на позив Попечителства пре неколико дана овамо већ приспео, и надлежној школској мла-

²⁹⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — пријава од 20 августа 1840 — Б.Н. 1189 од 2 септембра 1840.

³⁰⁾ Д-р Алекса Илић, Архивска грађа о југословенским књижевним и културним радницима. Књига трећа. С. К. Академија, Београд 1932. — Стр. 127. Извештај конзула Атанасковића кнезу Метерниху из Београда, од 16 новембра 1840.

дежи, совершившој философију, одређене му за предавање правословне науке дејствително предавати започео.“³⁰⁾ Указом од 16 новембра 1840 В.Н. 2270 постатљен је „Јоан С. Поповић привременим професором Правословни наука при Лицеуму Крагујевачком.“³¹⁾ 30 новембра Министарство је издало декрет новопостављеном професору, и овај је истога дана положио прописану заклетву.³²⁾

Почетком новембра 1840 Ј. С. Поповић је отпочео предавања на новооснованом „правословном оделенију“ Лицеја. Но како се други професор, Јован Раић, налазио на осуству, Попечителство је Просвештенија већ 13 новембра, под Б.Н. 1614 предложило Кнезу да се за професора права постави и Игњат Станимировић, који је „ови дана приспео овамо из Цесарије“. Свештенички син, родом из Суботице, Станимировић је био, како каже Министарство у својем предлогу, „муж научен, многостручно способан и преимуштествено благонраван, који је још као ученик слушајући Правословне науке у Кезмарку, због превосходног успеха свог како у наукама тако и нравственом псеуденију, толиког отличја од стране тамошњег Началства школског био удостоен, да је он један, и то као Србин, између многочислени содругова своји, нарочно Немаца и Мађара, умершег Професора место заступило, и правословне науке ученицима правословија преподавао.“³³⁾ Министарство је предлагало да се Станимировић постави на место другог професора права, а кад Раић на пролеће дође, да се постави и трећи професор права, налазећи да ће у намераваном двогодишњем течају за правнике бити потребна три професора: „један за предавање права природног и државословни наука, други за Штатистику и Историју законодавства, а трећи за полжително право Отчества нашег и начин поступка судејског. Но будући да грађанско положително право Отчества нашег још није израђено, моћи ће се трећи Правословија професор на годину, и то међутим док грађански закони готови

²⁹⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Попечителство Кнезу Б.Н. 1606 од 11 новембра 1840.

³¹⁾ *ibid.* Б.Н. 1634 од 18 новембра 1840. — Исто и Новине Србске № 48 од 23 новембра 1840, стр. 451.

³²⁾ У Државној Архиви налази се молба Ј. С. Поповића од 27 новембра 1840, којом тражи да му се плата исплаћује не од 16 новембра, као дано постављена, већ од почетка школске године, наводећи као разлоге за овај захтев да се морео припремати за предавања, да је иста почео стварно пре потписа Указа од 16 новембра, и позивајући се на дотадању праксу (Држ. Арх. Поп. Просв. — Б.Н. 1680 од 28 нов. 1840). Ову молбу Министарство је спровело Кнезу, који је 14 децембра исте године В.Н. 2421 решио да се Поповићу рачуна плата од 1 новембра т. г. (*ibid.* Б.Н. 1793 од 16 децембра 1840). Ту разлику плате за пола месеца Поповић је примио у 29 талира и 1 цвицки (т). 291 грош и 26 пара).

³³⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Попечителство Кнезу, 13 новембра 1840 Б.Н. 1614. — О овом Станимировићем замењивању умрлог професора Шнајдера, 1835 године, има помене и у историји Лицеја у Кезмарку: *Palczó István, A Késmárki ág. hitv. ev. kerületi liceum története. Késmárk 1893*, стр. 50. „Док се управљено место Шнајдерово није могло попуњити достојним наследником, замењивали су га професори виших разреда, као и Станимировић, правник треће године. Замењивали су га до краја године.“

не буду, с предавањем криминалног права, које ће донде бити и печатано, к тому са изјасњавањем и различавањем досадањи уредба земаљски и судбног реда занимати." Кнезу није био јасан овај предлог Министарства и он је једним писмом затражио обавештење да ли су за предавање права предвиђена три професора, и са коликом платом. 25 новембра Министарство одговара да су предвиђена била два професора, а да оно предложи Игњата Станимировића „као суплента, кси ће док се међутим у Нови Сад отишавши, за професора Правословија наименовани Јован Раић овамо не врати, место истог заступити."³⁴) На ово је Кнез својим решењем В.№ 2383 од 29 новембра 1840, одобрио „да Игњат Станимировић у предавању правословни наука заступи Јована Раића, док се овај из Новог Сада на одређењу своје не поврати." У својој одлуци Кнез додаје: „што се пак тиче решенија тог, оће ли се поставити и трећи професор правословни наука, о чему ми је Попечитељство Просвештенија под 27 тек. Б.№ 1671 предложеније учинило, ово ће последовати пошто получим од Савета, кому сам речено предложеније на расужденије спровео, мненије о предмету том."³⁵) Ово питање решено је почетком 1841 године. 5 фебруара Савет се сагласио да се постави још један професор „за предавање правословни наука у Лицеуму овдашњем,"³⁶) и 7 марта Кнез је писмом В.№ 133 доставио решење о постављењу још једног професора, „с платом годишњом од 700 талира, коју да од идућег Ђурђева дна прима."³⁷)

Децембра 1840 уз предавања Ј. С. Поповића из природног права почиње и Игњат Станимировић са предавањима Статистике. Видели смо да су ова два предмета предвиђена још у првом наставном плану за Лицеј од 18 септембра 1838 год.³⁸) Што се тиче наставе, дотле је било уобичајено да сваки професор Лицеја сам одређује шта ће и како предавати у оквиру своје катедре. У погледу новооснованих правних студија, Министарство је затражило од Јована Раића да начини предлог о распореду материје која треба да се предаје. Писмом из Новог Сада од 12 новембра 1840 Раић је доставио „две системе правословног курса", од којих један, ако се правне науке предају годину дана, а други за случај да се исте предају две године. Предвиђајући три професора, Раић је у своме плану за двогодишње студије обухватио основе 14 разних предмета, и о свом систему каже да је „курс правословни тако устројен, да ће ученици по свршетку његовоме сами по себи енциклопедически преглед и сојуз свију наука правословни добити, и проинкнути". Овакав начин сажетих предавања више предмета, само од три професора, није био лак за наставнике, и Раић сам увиђа да

³⁴) Држ. Арх. Поп. Просв. — Попечитељство Кнезу, 25 новембра 1840 Б.№ 1654.

³⁵) Држ. Арх. Поп. Просв. — Кнез Попечитељству В.№ 2383 од 29 новембра 1840 (Б.№ 1688 од истога дана).

³⁶) Држ. Арх. Д. Савет — Савет Кнезу, 5 фебруара 1841 № 1025.

³⁷) Држ. Арх. Поп. Просв. — Кнез Попечитељству В.№ 133 од 7 марта 1841 (Б.№ 320 од 10 марта 1841).

³⁸) Види примедбу 8).

је „бацио на плећа учитељска мало већи терет од обичнога," но додаје „овом ћеду се прави родољубци радо и весело подвргнути; а који такав није, тај и за нас није."³⁹) Ови Раићев предлози не налазе се, нажалост, више у актима, одакле су, према једној забелешци из 1842 године још тада узети „на употребљеније званично." Занимљиво је само да Раић у своме писму наводи шта није унео у план предавања: „Из приложеног списка учебни предмета изоставио сам 1^о Право (или боље рећи неправо) феудално; ал' као што га у сретној Србији нема, тако, да Бог да, нигда га и не познала. 2^о Права Римска. Ова би, ако по надежди до године 1842/3 приватни грађански законик санкциониран буде, излишна била. Не буде л' пак исти законик ни донде готов, то ће се у место њега у другој класи речени Римски закони предавати моћи. Они су правима разума најсходнији, и темељ свију нови кодификација. 3-ће Правословна Енциклопедија и Методологија, коју, као по себи кратку, професор одма у почетку школе ученицима устмено објаснити може. Такођер нисам ни Историје поједини правословни струка поособно у списку навео; ту ће сваки учитељ у пролегоменима сваке науке предавати; није ми се, дакле, нужно бити видило, ради њи особите катедре излагати." Министарство је 15 новембра одобрило Раићев предлог „будући избор предмета совершенно добар" и одлучило да се предмети предају по првом систему, који предвиђа једногодишњи курс, по свршетку двогодишњих философских студија у Лицеју. У исто време од Раића је затражено да сачини списак „надлежних (без сумње најновијих и најбољих) Аутора, које опоменути професори курса правословног при предавању свом по већој части следовати имају;.... имајући при истом избору у виду степена садашњег изабраженија народа овог с којим се наравно претерана слобода печатње не слаже."⁴⁰)

Преа генерација ученика Лицеја, која је другу годину философије завршила у лето 1840, бројала је на почетку, при оснивању Лицеја, 16 ученика, од којих су 14 завршили учење. У „правословно оделеније" с јесени 1840 уписало се девет слушалаца: Андрија Стаменковић, Грујица Ивановић, Давид Рашић, Димитрије Матић, Јован Николић (већи), Јован Николић (млађи), Јован Димитријевић, Стјепан Иванковић и Теодор Грујовић. Шесторица од њих били су родом из Крагујевца, Рашић из Земунa, Матић из Руме а Грујовић из Ада у Бачкој.⁴¹) Стаменковић, Ивановић, Рашић, Матић, Николић млађи и Иванковић били су благодетејанци, и на име благодетејања примали су по 4 талира месечно. Никола Тасић, син Тасе Поповића, курира руског конзула, родом из Ниша, који је такође завршио учење философије у лето 1840, услед сиромашног стања није могао наста-

³⁹) Држ. Арх. Поп. Просв. — Раић Попечитељству, 12 новембра 1840, Б.№ 1621 од 15 новембра 1840.

⁴⁰) Држ. Арх. Поп. Просв. — Попечитељство Ј. Раићу, „наименованом професору правословија при Академији овдашњој" (у Н. Саду) Б.№ 1621 од 23 новембра 1840.

⁴¹) Види рукопис Константина Бранковића, Списак ученика Гимназије, Лицеја и Велике Школе од год. 1837 и даље. Народне библиотеке у Београду. Рукопис бр. 192.

вити учење права и 8 јануара 1841 обратио се Кнезу са молбом да му, „као једном од у отечеству учећи се младиха, по способности какво ухљебије са највећом благодетију и Отечества милосћу спредели.“⁴²⁾ Кнежевски претставник и попечитељ иностраних дела Ђорђе Протић, спроводећи сву молбу Министарству просвете затражио је обавештење зашто је овај ученик прекинуо школовање. 1 марта Министарство је одговорило да је он био добар ученик а школу оставио вероватно због сиромаштва. У исто време Министарство је предложило да му се да благодетење, како би могао наставити школовање. По том предлогу, као ни по Тасићевој молби за благодетење, није донета никаква одлука и 29 маја 1841 Тасић се обраћа Министарству са молбом да му се допусти да о годишњем испиту може полагати, како испит из првог полугодишта, тако и завршни испит „као редован слушатељ,.... и тако не би био принуђен успех мог деноноћног прилежанија, прифатним испитом полагати.“⁴³⁾ Својим писмом од 7 јуна, упућеним „професорима правословни наука у Лицеуму: Јоану С. Поповићу и Игњатију Станимировићу“ Министарство извештава да је уважило молбу Тасића и препоручује им да Тасића „као редовног слушатеља к осталим слушатељима права причислите, и како њега и остале саслушатеље његове о том известите, тако га и јавном испиту подвргнете.“ Тасић је полагао испит са осталим ученицима, тако да је прве године по увођењу правних наука на Лицеју, исте завршило десет ученика.

Школске године 1840/41 Јован Стеријин Поповић предавао је Природно право а Игњат Станимировић Статистику. Рукопис Поповићевих предавања сачуван је;⁴⁴⁾ и из њега видимо да су предавања била подељена на два дела, за зимски и летњи семестар. Први део је обухватао „Право природно приватно“ и садржавао је ове одељке :

„I Право природно приватно безусловно: 1. Поњатије права и основноположеније његово. 2. О првобитним правима. О праву личног суштастоазанија. О личној слободи. О једнакости природној. О праву ствари. 3. Особита права урођена. О праву слободне мисли. О праву споуја имена. — II Право природно условно. 1. О притјажкију. 2. О уговору. 3. О различним родовима уговора: уговор послуге, о теретним уговорима, о уговорима обавезателним, жребним уговорима, о наследним уговорима. О начину своја права подржавати. — III Природно право особено дружевно. 1. О праву обште дружевном. 2. О праву дружевном осебно. У додатку: о праву казне.“ У другом семестру предавано је „Право природно јавно“, које је после једног увода „о поњатију државе и разделенију права природног јавног и главног основноположенију“ обухватало ове одељке: 1. Право природно државно. А. Права грађанског правитељства вообште. — Б. Права грађанског правитељства поједино: а) о праву законодавства, б) о надзирателном и извршителном праву Величества, в) право оружја, г) право земалско, д) о судејској власти грађанској, е) о казнителној судејској власти, ж) власт над добрима у држави, з) право у смотренију јавни званија и достоинства, и) право у смотренију Цркве. — В. Дужности Владатеља. — Г. Права и дужности поданина: а) вообште, б) правични начин устав поправити, г) о иселјавању и уселјавању. — Д. О правленију и различ-

⁴²⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Молба Кнезу заведена под В№ 25, (Б№ 183 од 12 фебруара 1841).

⁴³⁾ Држ. Арх. Поп. Просв. — Тасић Попечитељству, Б№ 669 од 6 јуна 1841

⁴⁴⁾ Рукопис се налази у архиви Матице Српске у Новом Саду.

ним његовим видовима: а) демократија, б) аристократија, в) монархија, г) теократија и сојузност. — Е. О начину како државно правленије престаје. — II Право природно народно. А. Безусловно. Корена права народа: а) о природној слободи, б) о једнакости народној, в) о узајамној јавности народа, г) о народном поверењу, д) о праву народног притјажкија, е) о сполној безбедности народа, ж) о правичним уговорима између поједини народа, а) о праву посланичства. — Б. Право народно условно: а) о правичној обрани по праву природном, б) о рату, в) сојузници у рату, г) о правичном миру, д) право неутралитета, е) о праву светског грађанства.“

Није нам познато шта се предавало из Статистике у зимском семестру, али у „летњем теченију“ школске 1840/41 год. Игњат Станимировић држао је предавања „Продуженије Штатистике нарочне, главне четири европејске државе, као Русије, В. Британије, Француске и Прајске, споредним начином скупљена“⁴⁵⁾ Предавања су обухватала ове одељке:

„I О житељима. § 5. Државољудство обштепросторно и поместно. § 6. У смотренију националног карактера и нравственог. § 7. Међусобна разност житеља: а) по подреклу, б) по закону, в) у смотренију состојанија. — III. О индустрији. А. Економија полска: § 8. Разна занимања. Б. Индустрија рукоделија и художества: § 9. Разна занимања и производи рукоделија. В. Трговина: § 10. Круг и разни родови трговине. — IV Круг просвештенија и наука. § 11. Разна средства и спомогателства просвештенија. — V Сокровиште државно. § 12. Извори прихода државни и другога државни. — VI. Крепост воинства државног. § 13. Содржанје и оделеније воинства. — Част II. О државо-строју својствено тако названом или државном ујединенију: О уставу. — § 14. Основни државни закони. § 15. Образ државни. § 16. О наследству владатеља и двору овога. § 17. О особи владатеља у различним смотренијама. § 18. О супруги и деци владатеља. § 19. О двору владатеља. § 20. О државничествима. — Част III. О државоправленију. § 21. О централном или средоточном правленију. § 22. Државоправленије провинцијално. — Додатак о Турској. — Част I. О основним државне силама. I. О државоокружију. § 1. Положеније, граница и величина с оделенијем. § 2. Физическо состојаније државоокружија у смотренију гора, вода и поднебија. — II. О житељима. § 3. Државољудство обштепросторно и поместно с различном подрекла и закона. — III. О индустрији. § 4. Разне индустрије струке у економији полској, индустр. художества и трговине. — IV. О просвештенију. § 5. Состојаније овога вообште и по струкама. — V Сокровиште државно и крепост воинства. § 6. Приходи и расходи државни са содржанјем, и оделенијем воинства државног. — Част II. О државо-строју својствено тако названом. I О ујединенију и правленију државном вообште. II. О државоправленију.“⁴⁶⁾

Поред два предмета, предвиђена наставним планом, Ј. С. Поповић је у летњем семестру држао из властите иницијативе предавања из Грађанског судског поступка. Актом од 14 јуна 1841 известио је о томе Министарство просвете: „Поводом тим што садашњи слушатељи правословни наука школско теченије по Вишем предписанију продужити неће, предузео сам из једне само љубави к обштем напредку истим слушатељима мојим другог овог теченија и Куријални Штил, с особитим обзренијем на Судејски ред при грађанским парницама (изван поступка при сточишту) колико је време и мало моје знање страни, особито Аустријски права допуштало, предавати, и за бољи успех касателног предмета изложио сам исти јавно држати се имајућем полгодишњем испиту.“

⁴⁵⁾ У наредној школској години, 1841/2 излагана је статистика Аустрије, Француске и Прусије, „са додатком Турске“.

⁴⁶⁾ Држ. Арх. Попеч. Просв. — Прилог В. уз Б№ 769 из 1841 год.

Поповић изражава наду да ће овај његов поступак „сотим већер одобренја наћи, што је врло трудна ствар при несуществовању закона ред за грађанске парнице, на брзу руку, означити,“ и пита Министарство да ли ће оцена и из овог предмета ући у јавну класификацију. 17 јуна Министарство је одобрило „да се из Штила Куријалног калкул као у Класификацији, тако и у школским сведетелствима слушатеља правословни наука ставља“⁴⁷⁾. Предавања Увода у судејски грађански ред и куријални штил обухватала су одељке: „О парницама вообште. О редовним парницама. О бранитељу. О доказивању. О писменим доказаницама. О сведоцима. О заклетви. О пресуди. О апелати. О извршивању пресуде.“⁴⁸⁾

Испити су се на Лицеју држали полугодишње. Први полугодишњи испит нових правника одржан је 3 фебруара 1841. Занимљиво је како је тај испит обављен. Из извештаја који су о њему донеле Новине Србске⁴⁹⁾ види се колики је значај придаван и какве су наде улагане у новоосновани правни факултет. У том допису из Крагујевца, под 6 фебруаром, каже се:

„Трећег Фебруарија имали смо срећу видети, како Његова Светлост, милостивеши Књаз наш и Господар, храмове Муза укрепљава. И ово су знаци који нам превелику надежду дају, да ће науке у нашем Отечеству имајући овакова штедра покровитеља, брзим кораком напредовати. — Прошасте недеље свршио се полугодишњи испит у Философическим класама, и трећи Фебруари опредељен је био за испите у новозаведеној Правословној класи. У који дан још пре 8 сати по Европејски дошли су у зданије школско Њива Високородија Господин Представник Књажески Борђа Протић и Господин Попечител Просвештенија Стефан Радичевић и предозвезсте, да ће Његова Светлост на испит доћи. Сви Професори овог вишег заведенија и сви на испит дошавши високопочитаени гости дочекају Његову Светлост у великом ходнику и по кратком поздраву у школу Га, гди је испит држан, допрате. Испит се почне с највећим анимацијем. Изградни одговори слушатеља права природног (из кој је предмета испит био), побудили су чувства задовољности сваку присуствујући високи гостију, Његова Светлост показујући своје задовољство, благоизволе је послати у Совет, и позвати Советнике на испит, кои су одма и дошли. На лицу свију ови високи особа читати се могло задовољство. И заиста казати можемо, да је ово такав испит био, коме се ми радувати можемо; а нарочито из тог узрока што јавна доказатељства о успеху младежи наше, у разне струке наукама повседневно растити увиђамо. Истина само је девет слушатеља ове науке, али сви су тако одговарали, да је мислима била слушати ји, како на свако питање брзо и умешно одговарају и задатке прекрасно решавају. На чест нека им служи то, што с радостију признати морамо, да се ниједан није нашао, који би слабо одговорио. Светли Књаз сам је благоизволе учествовати у многим вопросам и препиркама разни мненија са дивним проицијатељством. На исти начин и после подне био је испит из Статистике разним успехом и задовољством. Његова Светлост имала је милост до самог мрака с највећим анимацијем присуствовати, и како Г. Г. Професорима своје благовољеније, тако и слушатељима на њиховом трудолубију с похвалом височајше задовољство изразити.“

Овај са великим успехом одржан јавни испит пред Кнезом, министрима и саветницима, охрабрио је Ј. С. Поповића, који је дотле био привремени професор, да три дана по одржаном испиту, затражи постављење за сталног професора. У својој преставци тим поводом он каже:

⁴⁷⁾ Ibid, J. С. Поповић Попечителству 14 јуна 1841 — Б№ 726 од 16 јуна, и одговор Попечителства под истим бројем од 17 јуна 1841.

⁴⁸⁾ Ibid, Прилог Б уз Б№ 769 из 1841 год.

⁴⁹⁾ Новине Србске № 7 од 15 фебруарија 1841, стр. 49.

„Изволило је Високославно Попечителство Просвештенија по прехваљеном старању свом о просвештенију народа при заведенију Правословни наука установити, да се сваки касателни Професор донде као привремени сматрати има, док се о способностима његовим за ову преважну катедру јасна не увиде доказатељства. Будући да сам ја, при свем том, што је сваки почетак вообште тежак, приликом спородног јавног испита, као што себи ласкам у пуној мери осведочио: уснујуем се Високославно Попечителство Просвештенија покорњејше молити, да би милост имало мене за действителног Професора правословни наука представити.“⁵⁰⁾

Крајем школске године ваљало је обавити завршне испите и издати дипломе ученицима. Дипломе као и печат Лицеја чувао је ректор, и око издавања диплома савршеним правницима, изродила се једна преписка. Оснивање правничког факултета, и нарочита већа плата дата професорима права, није било најлепше примљено од осталих професора Лицеја. Изгледа да су они стали на гледиште да нова „правословија класа“ није саставни део Лицеја, и у својим извештајима школске 1840/41 године нигде не помињу правнике. Преписку са Министарством те године воде непосредно Поповић и Станимировић, а и Министарство се такође у свима приликама обраћа непосредно њима. 24 маја 1841 Поповић и Станимировић извештавају Министарство да је „Философическо оделеније Лицеума Крагујевачког“ одредило испитни рок од 18 до 24 јуна, те би према томе за „Оделеније правословно“ остао или 17 или 25 јуни. Што се тиче издавања сведочанстава, затражено је да Министарство изда наређење „будући се садашњи Лицеума Ректор предварително изјаснио, да он печатане егземпларе (сведочанства) и печат из тог узрока поверити нам не може, што никаквог упутствија од Високославног Попечителства Просвештенија у овом смотренију нема.“ У исто време Поповић и Станимировић питају какав је положај професора права у погледу избора ректора, и да ли ће се „круг делатности његове у смотренију дисциплинарни предмета на оба факултета односити, или ће оно оделеније, које Ректора из своје средине имало не буде, Декана себи бирати,“ жалећи се да „професори философије, као што је нама достоверно познато, никаквог с нама сослсвија имати не желе.“⁵¹⁾ 30 маја Министарство је наредило ректору Лицеја Исидору Стојановићу да се штампана сведочанства, која се код њега налазе, „и за слушатеље правословија употребити могу.“ О овом налогу ректору Министарство је обавестило Поповића и Станимировића, и одредило да се испити „у оделенију правословном“ одрже 17 јуна, с тим да на испит буду позвани и остали професори Лицеја. „У исто време препоручује Вам се, да слушатељима правословног оделенија закажете, да по савршенију испита, чим припадајуће им месечно благоделијације из руку Ректора Лицеума приме, могући о свом трошку а благоделијаци, с припадшим им благоделијацијем овамо одма дођу и Попечи-

⁵⁰⁾ Држ. Арх. Пол. Просв. — J. С. Поповић Попечителству 6 фебруара 1841 (Б№ 152 од 7. II. 1841). — J. С. Поповић и Иљат Станимировић постављени су „действителним професорима“ тек Књажевим указом Б№ 1742 од 24 децембра 1841.

⁵¹⁾ Ibid, J. С. Поповић и И. Станимировић Попечителству, 24 маја 1841 (Б№ 599 од 26 маја 1841).

тељству овому предстану, гди ће определенија своја узнати, и одкуда ће на таква одаслани бити. Пре поласка пак њиовог, имају они снабдевени бити школским свидетелствима, означајући њиов успех, који су за ову годину у православним наукама учинили. Свидетелства та да буду чрез вас подписана, Ректором противподписана, и печатом Лицеума подкрепљена."⁵²⁾

Према извештају Поповића и Станимировића од 21 јуна 1841, испит је одржан 17 јуна „под председанијем Ректора Лицеума Исидора Стојановића као од долеподписани на ово умоленог“, и Министарству је достављена класификација ученика и испитни спискови са оценама убележеним руком ректора Стојановића. Професори са поносом додају да се из резултата види „да су слушатели Правословни наука, односително, много већом ревностју у наукама напредовали, него првог теченија.“ Поред усмених испита, Ј. С. Поповић, као професор Грађанског поступка, дао је и три писмене радње, у којима су ученици имали да решавају практичне задатке („различне парнице“), и доделио им улоге, тако да је сваки од њих имао да напише једну тужбу, одбрану или пресуду. Ове писмене радње, приложене испитним записницима, достављене су такође Министарству, „будући да се степен докученог савршенства најбоље по Штилу и слогу оценити може.“ Испит је полагао и Никола Тасић, који је „не само из овог него и првог теченија испит уредно положио, као што приложена Класификација по томе сведочи.“⁵³⁾

Са овим је испитом завршена прва година правног факултета у Србији. Новине Србске, почев од 27 јуна 1841 доносе низ указа, којима се „свршивши у Лицеуму Србском православне науке“ постављају у државну службу: Димитрије Матић, Грујица Ивановић и Никола Тасић постављени су за „Канцелисте Совета“, Стојча Иванковић постављен је за канцелисту Књажеве канцеларије, Давид Рашић за „канцелисту Попечитељства правосудија“; остала петорица постали су практиканти у окружним судовима: Андрија Стаменковић у крагујевачком, Јован Димитријевић у крајинском, Јован К. Николић у црноречком, Јован И. Николић (млађи) у рудничком и Теодор Грујовић у ђупријском.

У лето 1841 Лицеј је премештен из Крагујевца у Београд. На предлог Министарства Просвете Б.№ 617 од 27 маја 1841 Кнез

⁵²⁾ Ibid, Попечитељство Професорима правословни наука Јовану С. Поповићу и Игњатију Станимировићу, 11 јуна 1841, Б.№ 695.

⁵³⁾ Ibid, Ј. С. Поповић и И. Станимировић Попечитељству, 21 јуна 1841 (Б.№ 769 од 23 јуна 1841). — Извештај о овом испиту доноси и Новине Србске № 29 од 19 јулија 1841, стр. 229. Дописник новине истине успех ученика и наду да ће они „отечеству и Правителству својом у кратком времену од велике ползе бити“, и додаје: „ово се сотим већ доказало, што су совершивши за једну годину прописане правословније науке, слушатели истих числом 10 у канцеларије разни надлежатељства већ примљени, где се, у канцеларском реду управњавају, од куда ће после на разна звања употребљени бити.“ — Те школске године, поред 10 правника, било је „у факултету философическом, у двама класама число ученика 27; — у гимназији Крагујевачкој, у пет класа 155; у гимназији Београдској, у којој су само три граматичалне класе до сад заведене, и у којој ће се идуће године и млађа човечности класа завести, било је число ученика 62. Свега 254 ученика.“

Михаило донео је решење о пресељењу Лицеја из Крагујевца у Београд „по свршетку овополгодишњег испита“, под В.№ 707 од 25 јуна исте године.⁵⁴⁾ 7 августа ректор Исидор Стојановић известио је Министарство да је послао сав намештај, „принадлежећи како Лицеуму, тако и школи Начертанија и Театру“, натоварен на 19 рабацких кола. За превоз је плаћено по 60 гроша царских од кола, у свему 1140 гроша царских.⁵⁵⁾ У Београду Лицеј се уселио у веома неудобну општинску кућу, која се налазила у садашњој улици Краља Петра, негде прекопута Народне Банке и Основне школе, и у којој је Лицеј остао три године. У тој згради отпочела су предавања призивањем Духа светог 5 септембра и приступном беседом новопостављеног „првог професора правословија“ Јована Раића, одржаном 9 септембра 1841 године.⁵⁶⁾

⁵⁴⁾ Држ. Арх. Пол. Просв. — Књаз Попечитељству 25 јуна 1841 В.№ 707 (Б.№ 804 од 28 јуна 1841). — О пресељењу Лицеја из Крагујевца у Београд вид. Д-р Радосав П. Марковић, Литане престонице у Србији Кнеза Милоша. Београд, 1938, стр. 92, и нарочито 131 и сл.

⁵⁵⁾ Ibid, Ректор Лицеума Попечитељству 7 августа 1841 № 252 (Б.№ 1149 од 12 августа 1841).

⁵⁶⁾ Слово говорено 9 септемврија 1841 ученицима Правословија у Књажево-Србском Лицеуму од Јована Раића Професора приликом, кад је исти на катедру Правословија ступио. — Додатак к Србским новинама № 42 од 18 октоврија 1841, стр. 165.